

HET GODSBEGRIJF PERSOONLIJK OF ONPERSOONLIJK

De mens tracht altijd zijn God te personifiëren; en de God van de meeste mensen is een mens. Een mens, die al datgene bezit, wat aan de mens zelf misschien ontbreekt, die eeuwig is, die alle eigenschappen en alle macht bezit, maar een méns. Een mens, wiens persoonlijkheid men tracht uit te drukken door zijn eerwaardigheid weer te geven als ouderdom, zijn wijsheid als een krans van licht en zijn goedheid met vele attributen tracht te bewijzen. Maar is deze voorstelling wel reëel? Laat ons nagaan wat wij omtrent de scheppende Kracht zelf weten.

God is het begin en Hij is het einde. Al wat bestaat, zal bestaan of heeft bestaan, is deel van God en kan zonder Zijn wil en kracht niet tot aanzijn komen. God is dus heel wat meer dan een persoonlijkheid. God is de lucht die u inademt, de wereld waarop u gaat. God is de kracht waardoor uw wezen leeft. Hij is het licht van de sterren aan de hemel. God is alom tegenwoordig. Dit is een mooie omschrijving en gezien het voorgaande kunnen we het aannemen. Er is geen ogenblik in de, tijd, geen plaats of punt in de ruimte, waarin God niet is. Maar hoe kan een persoonlijkheid in de menselijke zin overal tegenwoordig zijn? Ik geloof, dat de grote moeilijkheid voor de mens schuilt in het punt van definitie.

God is zoiets als mensheid. En wanneer wij over mensheid spreken, dan trachten wij daaraan een bepaalde gestalte en vorm te geven, want het is een veelheid, die we niet kunnen overzien. Het is een begrip, waaraan wij bepaalde algemene maatstaven kunnen aanleggen, maar het is zeker niet een persóón. God is álle dingen. We kunnen aan God evenmin een gepersonifieerde voorstelling verbinden als aan het begrip mensheid. En dan is God onpersoonlijk.

God is een eerste oorzaak, ontstaan door invloeden die we niet kennen of aan de hand van natuurwetten waarvan we geen besef hebben. God is iets, wat zich niet met ons bezighoudt. Wij zijn; als gevolg van God misschien. Maar we bestaan dan zo maar en waar het einde ligt, weet niemand van ons, doch voor ons zal het wel weer een uitblussing zijn. Dit is natuurlijk aardig zolang je je hier - evenals in het eerste geval - beroept op een geloof. Want het geloof, dat er na de dood niets is, is evenzeer een geloof - al ontkent men dat vaak - als de gedachte aan een voortbestaan. Want wie kan iets bewijzen? Dus moeten we zeggen, dat het zuiver onpersoonlijke karakter van de goddelijke Kracht, het Godsbegrip dat eigenlijk alles wil herleiden tot een dode wet, een bestaan zonder meer, eveneens onjuist moet zijn. Zo wordt het moeilijk om de werkelijke waarde van het Goddelijke en daarmee het voor ons aanvaardbare Godsbegrip te wegen op de balans van de rede, want beide partijen hebben redelijk geen recht van spreken. Het bestaan van een God is niet bewijsbaar en ook het niet-bestaan van een God is niet te bewijzen. Het bestaan van God als een alom tegenwoordige kracht is niet bewijsbaar, maar 't is ook niet bewijsbaar dat God nergens van afweert. Daarom moeten we wel teruggrijpen naar datgene, wat we zelf ervaren, wat we zelf erkennen.

Ik geloof ook dat dat beter is. Want al prediken wij altijd een algemene God, de God die wij beleven is een persoonlijke zaak. Het is niet mogelijk een Godshuis te bouwen en er 500 mensen samen te brengen, die allen één en dezelfde God kennen, ook al menen zij hetzelfde te geloven. Het is zelfs moeilijk twee mensen te vinden, gelijktijdig op de wereld levend, die hun God op dezelfde wijze zien, beloven en erkennen. Dus is de persoonlijke relatie tussen ego en dat onbestemde Hogere de enige maatstaf, die we met enig succes kunnen hanteren om tot een definitie te komen van die goddelijke Kracht.

Dan beginnen we maar met het meest eenvoudige punt:

God is iets, waarin de meeste van ons geloven, maar waarvoor zo bang zijn. Bang, omdat die God ergens vreemd is aan ons wezen. We vinden het verschrikkelijk om anderen over God te horen spreken. We horen dat liever niet, want het brengt ons in een sfeer, waarin we ons met ons denken en leven niet thuis voelen; of we spreken voortdurend van God, maar dan niet als van een werkelijke kracht, maar meer als iets wat ons moet rechtvaardigen. Die God is dus zuiver persoonlijk. Ook als ik de bijbel lees, ook als ik mijn medemensen met bijbelse

spreuken probeer te bombarderen, ook als ik met vrome woorden bid, God is een persoonlijke kwestie. Een kwestie, waar ik ergens bang voor ben. Als je diep gelovig bent, ben je bang voor de toorn Gods. Als je wat minder gelovig bent, ben je bang voor de idee van een God. En als je ongelovig bent, ben je altijd nog bang dat je ongelijk zou kunnen hebben. Waarom? De grens tussen ik en God is moeilijk te trekken. Maar we voelen, dat dat Grote, waarin we willen geloven of dat we proberen te verwerpen, zo sterk van ons eigen wezen verschilt als een cobra van een mens. We kennen het verschil niet, maar we kunnen die God niet aanvaarden.

En dan kom ik tot mijn eerste punt. Hieruit moge blijken, dat God voor ons te groot is om Hem te omschrijven, dat God te groot is om Hem zo persoonlijk aan te spreken als velen van ons graag zouden doen (onpersoonlijk staat één punt voor.)

Maar nu de andere kant. Wanneer ik mij instel op die God, op dat vreemde waaraan ik geloof, dan ontstaat er een invloed op mijn wezen. Nu kan ik zeggen, dat dat zelfsuggestie is. Maar dan is het toch wel een wonderbaarlijke zelfsuggestie, omdat die onder omstandigheden voort tot prestaties, die ver boven de normen uitgaan en die bepaalde, erkende wetten zelfs terzijde kan stellen. Wie gelooft in God, kan mirakelen doen. Maar als je in God gelooft en je probeert Zijn wezen te beleven, dan komt er ergens een stilte en rust in je, een ontrukt-zijn aan de wereld; en dat kun je wel zelfsuggestie noemen, maar het is een feitelijk gebeuren, waarin je feitelijke belevingen en feitelijke krachten vindt. Voor het "ik" is God dus iets, wat feitelijk kan worden erkend en beloofd. (Een punt voor persoonlijk ofwel gelijk spel.)

Dan moeten we nagaan, hoe we dan met die God kunnen leven. We zijn geneigd om aan God een bepaalde naam te geven en die gebruiken we overal. Ze is ons wapen. We gebruiken Zijn symbool, misschien een halve maan, een kruis, een levensrad of een zonnecirkel. We zeggen. Dat is heilig. Maar alweer grijpen we naar een symbool voor het onbegrepen. Wat wij daar erkennen, is weer niet God. Het is onze eigen filosofie, ons eigen denken.

Als ik een kruis noem en ik hanteer dit, dan kan ik zeggen: Hier is het kruis van Jezus Christus, de Zoon van God; en dit is een teken van God. Er zijn dan heel veel mensen, die dat geloven. Maar is dat werkelijk waar? Of is het alleen naar een symbool, dat de mens gebruikt om zijn vorm van Godsbeleving een naam te geven? Het is een zuiver persoonlijke kwestie; en met een beetje propaganda kun je hun misschien ook nog een chocoladereep als een symbool van God aanpraten. U loopt dan een hele week met een chocoladereep om demonen uit te drijven. Ik geloof, dat we op grond daarvan moeten zeggen. Neen, deze dingen zijn zozeer menselijk en persoonlijk, dat dit niets met God te maken heeft. God blijft onpersoonlijk, (2-1 voor onpersoonlijk.)

Maar hoe komt het dan, dat ik met dat kruis of met één van de andere symbolen krachten kan bedwingen? Ik mag nu wel zeggen, dat het ding op zichzelf geen betekenis heeft, maar indien ik geloof in een kruis of desnoods in een boender en ik houd het een demon voor met mijn geloof, dan trekt die demon terug. Het symbool op zichzelf is misschien niet zo belangrijk maar de waarde, die ik erin leg, wel. Wat ik in een symbool van God besef, heeft kracht; en dus moet die God toch wel ergens bestaan, want die kracht krijg ik toch niet zomaar alleen uit mezelf. Er moet een bron voor zijn. Laat mij die bron God noemen en zeggen: God is persoonlijk. En het is alweer gelijk spel. Zo kan ik doorgaan.

Wanneer we de match op deze manier willen voortzetten met argument naast argument stellen, dan blijven we bij gelijk spel. Ik hoop, dat u dit van mij wilt aannemen. Zo niet, dan zal ik u na de pauze daarvan nog de nodige bewijzen geven.

Dan komt de vraag, of er tussen dat persoonlijk en onpersoonlijk misschien een verband bestaat. Onze argumenten, menselijk en zelfs geestelijk gezien, tellen voor beide kanten even zwaar; ze zijn even belangrijk. We kunnen beide bewijzen; echter nooit met feiten, maar altijd met veronderstellingen.

Als ik zeg; "God is onpersoonlijk," dan geef ik toe dat er een kracht of een wezen is, dat ik niet ken. Maar juist omdat ik dat wezen niet kan erkennen, zoals het is en ik toch zoek naar een hogere kracht (een soort mystieke Vaderfiguur, die a.h.w. de bescherming vormt tegen de hardheid van het leven maar ook een rechter, die mij waardering geeft en mijn onrecht wrekt), kom ik altijd naar een persoonlijke voorstelling, die toch volgens mij wel ergens een aspect moet weergeven van het Oneindige.

Mag ik het dan misschien als volgt formuleren; Wij kunnen een onpersoonlijke Godheid nooit begrijpen. We kunnen Hem bespreken, wij kunnen Hem definiëren, maar verwerken en begrijpen kunnen wij hem niet; en daarom grijpen wij naar de voor ons kenbare aspecten, die in het Eeuwige bestaan en die voor ons beleefbaar zijn. En zo beleven we een persoonlijk contact, dat wel niet de hele Godheid omvat, maar dat toch wel een directe band tussen ego en scheppende Kracht inhoudt. Door dit te zeggen heb ik nu het bestaan van God toegegeven en dit brengt weer de nodige moeilijkheden.

Indien ik aanneem dat er geen God is, dan moet ik veronderstellen dat alles, wat er is en bestaat in het Al, toeval is. Dan moet er geen denken zijn en geen denkbeeld of zelfs maar een wet bestaan, die dit alles regelt. Dan is alles alleen maar toeval. En als alles toeval is, dan wordt het moeilijk te verklaren waarom alle sterren gehoorzamen aan dezelfde wetten, waarom alle hemellichamen in hun loop beantwoorden aan dezelfde wetten; waarom schepselen die groeien allen ergens beantwoorden aan zekere wetmatigheden; waarom de chemicaliën (de elementen van de aarde) alle een wetmatigheid uitdrukken, zelfs een wetmatige schaal weergeven en wetmatig reageren.

Het hele Al drukt een ordening uit, die groter is dan wij over het algemeen in haar geheel kunnen overzien. Maar wat we ervan zien, is meer dan voldoende om ons te overtuigen dat er een systeem in steekt. Een zuiver toevallig systeem, dat overal op gelijke wijze bestaat, zonder daar een zeker intellect of een zeker bewustzijn bij te betrekken, is voor ons als mens of als geest onaanvaardbaar. Systeem is voor ons denken, realisatie. Waar geen realisatie is, is chaos, is uitblussing. En wij zijn kennelijk wezens die van vorming houden. Hoe destructief we ook vaak in onze uitingen zijn als mens en soms ook als geest, toch zullen we steeds weer terug moeten naar het scheppen. Pas dan zijn we gelukkig.

Ik moet dus wel aannemen, dat er een God is, al weet ik ook niet hoe Hij heet, hoe Hij eruit ziet en of de wetten die ik ken nu werkelijk Zijn hele wezen zijn of alleen maar een zwakke schaduw ergens door een onbekende geworpen op de wand van je bewustzijn. Ik geloof, dat er voor het bestaan van een God argumenten zijn. Maar dat wil niet zeggen, dat het argumenten zijn voor een God, zoals wij Hem zien. Er zijn in die God, zoals de mensen Hem zien, vele irrationele elementen.

Een voorbeeld: God scheidt de mens, geeft die mens de kans om te zondigen en als die mens gezondigd heeft, dan herstelt God de fout niet op Zijn manier, maar laat de mens voortgaan met fouten maken. God staat toe dat de wereld, geschapen voor licht als paradijs, tot een soort hel wordt. Dat is onlogisch.

God, Die met een enkel gebaar de mensheid kan bevrijden van haar waan (want Hij is almachtig), zendt Zijn enig geboren Zoon op aarde om daar door de mensen te worden gekruisigd in de hoop, dat de mensen eens verstandig genoeg zullen worden om te begrijpen wat Zijn wetten zijn. Ergens is dat onlogisch. Dat strookt niet met een God Die rechtvaardig is. Want de kruisiging van Jezus is onrecht en in zekere zin de uitwerping uit het paradijs. En als ze nu niet aan de boom van kennis van goed en kwaad mogen komen, waarom hem dan neergezet? Nu roepen degenen, die graag argumenteren: "Ja, maar God gaf de mensen een vrije wil en dus moest er een keuzemogelijkheid zijn!" Dan zeg ik: Ja, als die keuzemogelijkheid er is en moet voeren tot ongeluk, dan heeft God dus het ongeluk van de mens gewild. En dan zeggen zij weer. "Neen, God in Zijn liefde wilde ons tot Zich trekken.

Ik zou zeggen: Dat is onnodig, want Adam wandelde met God in het paradijs, dus Hij hoefde hen niet tot zich te trekken; hij was er al. Ik wil hiermee geen aanval doen op een bepaalde theologie of zo. Ik wil alleen maar aanduiden dat God, zoals wij proberen Hem te verklaren als mens en zoals ook heel veel geesten hem trachten te zien, niet rationeel is; het systeem van de kosmos is dat wel. Dus moet ik terug naar een systeem, want al dat andere is gepraat; dat zijn pogingen om iets te rechtvaardigen, waarvoor men eigenlijk geen goede verklaring kan vinden. Dat doet men dan maar door "de onbegrijpelijke wegen Gods". Maar God is een systeem en de hele schepping, is een systeem. Geen persoonlijkheid, zoals misschien de mensen Hem zien, maar iets wat denkt, iets wat leeft en iets wat meer weet dan wij allemaal bij elkaar: een persoonlijkheid in een heel andere vorm. Ik geloof, dat we dus moeten zeggen;

God is in de eerste plaats een wet. Voor ons is Hij wet. Een wet is onpersoonlijk. Zo bezien blijft dus de onpersoonlijkheid van het Godsbegrip wel op de voorgrond. En als we trachten

door te dringen tot in de grotere geheimen van de mystiek en de mystieke beleving, dan worden we al met precies hetzelfde geconfronteerd.

In de mystiek kennen we Engelen, we kennen Sephiroth, we kennen Aartsengelen, Tronen, Hiërarchieën, Heerschappijen. Dat zijn allemaal namen. Wezens, die we persoonlijkheid toekennen. Maar waar blijft God? Kennelijk is de mystiek een systeem, waarmee we wederom persoonlijkheden moeten scheppen tussen onszelf en het Onbegrepen. Gaan wij uit van de sterkste esoterische en mystieke beschouwingen, dan zegt men: "God Zelf is onkenbaar; en die onkenbare Godheid openbaart Zich aan ons in vele persoonlijkheden."

Ik wil dat graag accepteren, maar dan mag ik nimmer die persoonlijkheden naar voren schuiven als God. Want dat zijn ze niet. Ze zijn maar een klein deeltje van de werkelijkheid. Ze zijn één factor in een enorme berekening, die ik nog niet kan narekenen; één letter in een formule, die ik nog niet kon.

Als ik God aanspreek met El, zoals men in het verleden deed, dan zeg ik niet God, maar dan zeg ik Elohim; dan zeg ik gezonden Engel of Zonnegeest. Als ik zeg Jehaveh of Jehova, dan zeg ik precies hetzelfde. Ik zeg niet God, ik zeg weer Zonnekracht, scheppende Kracht van deze wereld.

Zo kan ik doorgaan. En dan blijkt dus, dat God persoonlijkheid heeft, zoals de mensheid persoonlijkheid heeft: ontelbaar vele individuen met persoonlijke eigenschappen en een persoonlijk leven, die gezamenlijk - en misschien zonder dit zelfs te beseffen - een grotere entiteit vormen. Daarom wordt het tijd eens even na te gaan, of we die mensheid misschien als een persoonlijkheid kunnen zien.

Wanneer wij de mensheid als geheel willen beschouwen (en nu moet ik uit de aard der zaak teruggrijpen naar dingen, die geestelijk constateerbaar zijn), dan ontdekken wij dat er naast het denken van elk individu een gemeenschappelijk denken bestaat; en dat dit gemeenschappelijk denken of gemeenschappelijk bewustzijn beheersende factor is. Hierdoor worden de reacties van alle denken op aarde mede bepaald of zelfs - om het wat sterker uit te drukken - buiten de in het algemeen bewustzijn (het menselijk bewustzijn) aanwezige factoren is geen persoonlijk denken mogelijk voor de eenling.

God is een grote gedachtegolf, die wij niet kunnen overzien. Wij zijn er deel van. Dit denkbeeld of deze gedachte bepaalt alles wat wij kunnen zijn of denken. De mensheid is dus een persoonlijkheid maar geen personificatie, geen gepersonifieerd bestaan meer. Zomin als ik aan een mier kan zeggen wat een mierenvolk is, zomin als ik door het volk als geheel te beschouwen de taak of de mentaliteit van de enkele mier kan beschrijven, net zomin kan ik van uit de vele Goden en Engelen God definiëren en kan ik vanuit een abstract Godsbegrip de persoonlijkheid van die verschillende Engelen en Krachten omschrijven. Er is ergens een verschil.

Dan kom ik vanzelf tot een Godsbegrip, dat voor de doorsnee-mens verwarrend is: God is mijn omgeving. God is het milieu waarin ik leef. Dit is erg moeilijk te begrijpen, want in je milieu, heeft alles een eigen kracht, een eigen waarde, een eigen persoonlijkheid en toch moet alles uit God zijn ontstaan. Leven volgens de goddelijke Wil, uiting zijn van de Goddelijke Gedachte en niet alleen van de menselijke.

God is mijn milieu. God is alles, wat ik zie en ken. God is het u ongeziene van de werelden, waarom wij niet behoren evenals van de wereld, waarop wij thuishoren. God is ons eigen wezen en zelfs de kracht van onze eigen gedachten, datgene wat we denken. Gelijktijdig is onpersoonlijk en ver. God is voor ons onbenaderbaar en onbepaalbaar. Maar ergens is er toch niet sprake van Het wezen maar van Zijn wezen.

Misschien vraagt u zich af, waarom ik zo de nadruk leg op Zijn wezen? Dit komt voort uit het menselijk denken.

Eens werd de man beschouwd als het hoofd van het gezin, als de enige die officieel handelingsbevoegdheid had. De enige die kon oordelen als een rechter en die de goden kon dienen in bepaalde priesterlijke functies. Hij werd beschouwd als het element van vruchtbaarheid, als overleg en macht, als heerschappij en gezag, en zo werd God een man. En al wil ik de gedaante van de man (de mens) zeker niet op God toegepast zien, Hij is voor ons gezag; en juist omdat Hij gezag is, is Hij toch voor ons minder onpersoonlijk dan je op het eerste gezicht zou denken. Ons Godsbegrip bestaat kennelijk, zelfs indien wij doordringen tot

deze waarheden, nog altijd uit 2 delen; de God Die wij met ons verstand, met ons bewustzijn kunnen aanvaarden en de God die we kunnen beleven. En hierdoor is God toch weer ergens persoonlijk.

Ik als geest of als mens ben deel van God, dat moge waar zijn. Maar ik ken mijzelf als afgescheiden van alle wereld en alle zijn, en in mijzelf ben ik mij vaak bewust van een verbondenheid met een hogere, een andere kracht. Iets, wat meer waard is dan ikzelf, wat wijzer is dan ikzelf ben. Ik kan daaraan geen uitdrukking geven. Het is niet iets, wat ik redelijk kan omschrijven. Het is niet iets, waarop ik direct en openlijk een beroep durf doen, of het moet zeer uiterlijk en ceremonieel gebeuren.

Ik stel dan: De onpersoonlijke God, die mijn omgeving is, wordt door mij in bepaalde elementen van mijn wezen erkend, en deze erkenning is niet gebaseerd op het wezen Gods, maar op mijn persoonlijk wezen. Ik beleef die delen van God, die ik in mijn wezen waar kan maken. En dan wordt het meer een kwestie van begaafdheid. Ofschoon de zon de wereld licht geeft, is er geen mens op aarde, zelfs geen grote astronoom, die kan zeggen: Ik ken die zon precies. Ik heb haar werkelijk en volledig gezien. Wij kunnen niet zeggen: Wij hebben God gezien. Een blinde ziet niet alleen de zon niet, maar ook niet het zonlicht. De zon geeft echter ook warmte. En als men hem vraagt; Wat is een zonnige dag? Dan zegt hij: "Warmte op je huid, zoelte in de lucht", en hij heeft gelijk. Iemand, die zelfs niet zou kunnen voelen, zou zeggen. "Het is een soort atmosfeer rond me. Het is of de lucht die ik inademen anders is", en hij heeft ergens gelijk.

Als ik zeg: Ik kan God niet beloven, dan bedoel ik daarmee, ik kan op het ogenblik die God niet constateren voor mijzelf of van uit mijzelf. Zeg ik: Ik beleef God, dan bedoel ik niet dat die God zich aan mij openbaart, maar dan bedoel ik in wezen dat mijn persoonlijk wezen voor iets van die God openstaat. En daarmee zijn we geloof ik weer gekomen aan een vergelijking, die hanteerbaar is. Indien wij God stellen als een bron van kracht, voorgesteld als de zon, dan zal ons contact met die God afhankelijk zijn van onze begaving; onze zintuiglijkheid t.o.v. zijn wezen. Datgene, wat wij van zijn wezen ervaren, is onze omschrijving van onze persoonlijke God. En daarmee nader ik al aardig het einde van deze inleiding, want het heeft geen zin over deze dingen al te lang door te praten. Laten we het zo stellen;

Uit de onpersoonlijke, onomschrijfbaar, niet volledig kenbare God, waarvan wij slechts weten dat Hij een systeem is, een wet, wordt voor ons persoonlijk aan de hand van onze persoonlijke eigenschappen en de in ons bestaande harmonische mogelijkheden steeds weer een deel kenbaar. Wij zullen ons nimmer richten tot het geheel waarin wij leven, maar slechts tot de delen van dat geheel, die voor ons kenbaar zijn. Wij zullen dientengevolge onze waardering van het Goddelijke alleen baseren op de door ons gekende eigenschappen daarvan.

Nu zijn er nog een paar vragen, die het geheel mooi afronden.

Kan er iets bestaan, dat bemiddelt tussen de mens en God?

Antwoord: Neen. Want God is in alle dingen. Hij is alom tegenwoordig. Een bemiddeling zou een menselijke God en een menselijke hiërarchie veronderstellen; iets, wat niet wordt bevestigd door de systemen, die wij in de kosmos kennen. Dan zal elke bemiddeling, die wij veronderstellen, een mogelijkheid zijn om door een voorstelling - al dan niet reëel - voor ons de gevoeligheid voor een deel van het Goddelijke te verhogen. Een karakter van de voorstelling, het al of niet feitelijk zijn daarvan, heeft geen invloed op het resultaat. Slechts de wijze, waarop wij onszelf instellen,

Is God iets, wat moet worden gediend? Een gevaarlijke vraag, zoals u zult begrijpen.

Mijn antwoord is: Neen. Je kunt God niet dienen, want je bestaat binnen het systeem van God; en hoe vrij je misschien ook bent wat je eigen ervaring betreft, je kunt niet bestaan buiten Hem. Door het feit, dat je bent, ben je op de een of andere manier aan Hem dienstbaar. Maar Hem in het bijzonder dienen kun je niet. Je kunt slechts (en dat is het dienen van God) zo leven, dat je het gevoel hebt dat die God dichterbij je staat. Het is dus een veranderen van jezelf. Hij, die zegt God te dienen, dient zichzelf en bereikt daardoor misschien een contact met een grotere waarheid.

Is er een Godsbegrip mogelijk dat alomvattend is?

Het antwoord is wederom: Neen. Er is geen Godsbegrip denkbaar voor de mens of de geest, die nog een persoonlijk bewustzijn bezit, welke de gehele Godheid zo weergeeft dat Deze ook voor alle anderen aanvaardbaar is. Er bestaat slechts een erkenning van God, die als uiterlijke norm kan worden gehanteerd om verschillende vormen van innerlijke erkenning en beleving samen te voegen.

Heeft een godsdienst zin? Indien men meent, dat men God daarin eerder ontmoet dan elders misschien:

Ja. Want de mens, die wordt geconfronteerd met God, zal misschien trachten die God waarlijk te ervaren. Is dit het geval, dan is voor die mens de godsdienst van nut.

Heeft de godsdienst binnen God reden van bestaan?

Antwoord: Ik meen, dat zij ergens doel uitmaakt van een wetmatigheid, omdat wij de gedachteprocessen en de daaruit voortkomende theorieën en aangepaste handelwijzen niet alleen op godsdienstig terrein zien, maar overall als doel van een gedragspatroon, als begeleidingsverschijnsel van een zekere ontwikkeling of beweging. Zoals de corona van de zon tot een bijzondere uitbarsting komt, wanneer er een magnetische storing is, of als stof uit de ruimte de zon bereikt, evenzo zal bij ons ergens de godsdienst wetmatig ontstaan, indien bepaalde emoties en belevingen ons wezen beroeren. Ik geloof dat, dat de godsdienst wel degelijk ook zo wetmatig kan worden genoemd. Ik geloof, dat zij inderdaad behoort tot de goddelijke wet.

Kan zij, gezien deze wetmatigheid binnen het Goddelijke, eveneens bindend worden geacht voor de mens?

Antwoord: Neen. Want de mens is wel gebonden aan het systeem naar nimmer aan de formele uitdrukking, die men daaraan geeft, op aarde of elders. Hij is slechts gebonden aan zijn persoonlijke beleving ervan.

U ziet, dat die kwestie van dat Godsbegrip heel wat meer oproept dan alleen maar die vraag; Is God persoonlijk of onpersoonlijk?

Elke godsdienst valt op het ogenblik, dat wij de personificatie van God als een soort supermens terzijde schuiven. Alle waarde van openbaring in menselijke zin valt weg in betekenis van enige waarheid, zodra wij God niet meer zien als een soort vorst, tronend in de eeuwigheid, die de mensen zijn wetten en oordeel geeft.

De vraag, waarover wij vanavond trachten te spreken is in feite de vraag; Hoe sta ik tegenover het leven? Niet alleen maar; Is God persoonlijk of onpersoonlijk?

Het is, mijne vrienden, geen vraag of theorie. Ik weet, dat er velen zijn, die deze vraag graag theoretisch willen bezien. Een theoretische Godheid, waarover je kunt praten is prettig, maar leven is ook: deel van God zijn; en dat is wel heel erg persoonlijk. De vraag van ons leven komt in het geding. En op het ogenblik, dat wij verstandig genoeg zijn om te begrijpen dat een God een mens is met alle menselijke kwalen falen, zoals de afgoden der oudheid waar men tegenwoordig zo welwillend om glimlacht (denkt u maar eens aan het verhaal van Amphitryon of aan Europa die Zeus in een zeer bijzondere vorm ontmoette) en zegt: "dit kan geen God zijn", laten we dan consequent zijn en zeggen; We erkennen een bron van alle begrip. Ons Godsbegrip is er een van een zinrijk bestaan. Ons begrip van een goddelijke waarde is er niet een van vorm maar van de kracht waaruit wij leven, zonder definitie. En laat ons dan daaraan toevoegen. Omdat wij dit abstracte niet werkelijk kunnen beleven en hanteren, omdat wij behoefte hebben aan een vorm, waarin wij die God erkennen en beleven, is God voor ons ook nog de persoonlijke voorstelling van oneindigheid. God is persoonlijk in ons beleven in onze voorstelling. God is onpersoonlijk, indien we Hem zien als een scheppende Kracht die het Al omringt. En dat betekent.

Ons leven kan nimmer gebouwd zijn op een zuiver godsdienstige waarheid of waarde, ons bestaan en onze eeuwigheid kunnen nooit afhankelijk zijn van een openbaring. Deze dingen zijn wezeneseigenschappen van onze persoonlijkheid; en deze eigenschappen zorgen ervoor dat de wet, die God in de eerste plaats voor ons is, in ons wezen wordt beleefd en tot uiting komt. De onontkoombare beleving van een eeuwige wet en een eeuwig ritme - of we het begrijpen of niet - dwingt ons tot een persoonlijke aanpassing aan de wet; en deze aanpassing is onze

persoonlijke Godheid met wie wij elk op eigen wijze en volgens eigen begrip in het reine moeten komen.

Hiermee, vrienden, heb ik geloof ik de belangrijkste punten van het probleem wel aangeroerd. Ik weet dat er nog heel wat meer theologische, theoretische en natuurkundig-theoretische punten zijn, die ik eenvoudig maar buiten beschouwing heb gelaten, Ik ben mij van die onvolledigheid bewust. Mijn doel in deze inleiding was echter niet om dit onderwerp volledig te behandelen, wel om daaruit die delen te lichten, welke voor u persoonlijk van belang zouden kunnen zijn. Ik doe dit in de overtuiging dat alleen een mens, die een verschil weet te maken tussen de werkelijke God en datgene, waarvoor hij zo vaak knielt, die begrijpt dat het niet de omschreven relatie is tussen iets wat je niet kent in jezelf en dat wat het Godsbegrip vormt en wat de omschrijving vormt, die mens kan volgens mij in zijn leven veel bereiken. De geest, die dit begrijpt, zal het licht aanvaarden, ongeacht zijn veranderingen.

Orthodoxie en behoudzucht hebben geen zin. Zin heeft slechts dat wij nu - zoals we nu zijn, zoals - we nu willen leven en kunnen leven die band met het Goddelijke in stand houden en slechts dat, wat ons dit begrip ontnemt en wat ons terugvoert tot de oerangst voor het onbekende, welke tot de vorming van de godsdienst en het Godsbegrip zoveel hebben bijgedragen, ontkennen. En dan wordt het tijd te zeggen. Nu moeten we anders zijn. Ik meen, dat ik u punten van overweging heb gegeven, die waardevol zijn.

DISCUSSIE

❖ *Betekent de mensheid dienen, God dienen?*

Een vraag, die godsdienstig moet worden beantwoord met: neen. Want God en de mensheid zijn niet identiek, althans vanuit een godsdienstig standpunt. Indien wij echter beseffen, dat de mensheid als zodanig een deel is van Gods schepping en dat de wet, de regel, die God heeft neergelegd in het geheel van die schepping, ook in de mensheid als geheel tot uiting komt, dan geloof ik dat een ieder, die de mensheid dient, daardoor dichter komt bij het begrip van de wet, van de kracht die God is. Tot zover het begrip "dienen". Want God werkelijk dienen lijkt mij onmogelijk. Hoe kun je iemand iets geven, die alles heeft? Hoe kun je iemand dienen, die alle dingen is? Wanneer een mens God dient - hetzij in de mensheid hetzij op andere wijze - dan doet hij nog niets anders dan als deel van God uitdrukking geven aan de goddelijke waarde. En ik geloof niet, dat wij iemand kunnen ontzeggen in zijn leven hetzelfde te doen. Hierdoor brengen we dus ook het begrip "God dienen" terug tot het ego. Men dient zichzelf, niet de oneindige Kracht. Men bereikt voor zichzelf in verband met de oneindige Kracht daardoor misschien veel, maar in de Oneindigheid zelf zal men daarmee niets veranderen.

❖ *Als argument voor het bestaan van God wordt dikwijls aangevoerd dat het wetmatige en systematische van het heelal toeval uitsluit en een denken vereist. Maar als de drang tot ordening een wezenseigenschap van de materie is, verliest dit argument zijn kracht. Hoe kan men dan de gedachte van "toeval" ontzenuwen?*

Als men dit wil doen uitgaande van het standpunt; materie bestaat uit zichzelf, dan geloof ik niet dat het mogelijk is. Indien we echter uitgaan van het standpunt, dat er een basis moet zijn voor materie en we daarbij zelfs uitgrijpen naar de modernste ontdekkingen, waarin wij toch de formulering "dat alle materie kracht is" kunnen terugvinden, dan wordt het argument m.i.: Hoe kan het zijn dat in kracht ordening ontstaat? Deze ordening mag dan wel ingeschapen zijn in de materie, maar dan moet zij ook hebben bestaan in de kracht. Volgens hetgeen wij weten ontstaat deze kracht niet, maar verandert zij slechts haar vormen. Energie blijft zichzelf gelijk, zoals men zegt. Het kleine verlies dat er optreedt, kan bovendien nog worden verklaard door het ontstaan van b.v. vormen van kracht of materie, die tegengericht zijn aan het door ons gekende Al (de door ons gekende materie) en als zodanig dus voor ons niet kenbaar zouden zijn; dus kracht die eeuwig is, kracht die vorming kent en voortbrengt. Nu kunt u dus redeneren dat vorming inherent is aan energie. Dit echter is veel moeilijker vol te houden, omdat wij weten dat energie wel degelijk op verschillende - althans voor ons - geheel op toeval berustende wijzen pleegt te reageren. Denk alleen maar eens aan de toevalligheden, die b.v. bij blikseminslag een rol spelen. Dan zouden we dus op grond van te stellen: energie is de basis van alles, ook kunnen stellen: in deze energie is een vormend principe aanwezig.

Dit vormend principe kunnen wij niet bewijzen te zijn: een direct intellect in onze zin. Het is echter meer dan de eigenschap, die energie op zich zelf potentieel schijnt te bezitten. Dit is meer dan God. Ik hoop, dat dit antwoord voldoende is. Als iemand meent dat de bewijsvoering onjuist of onvolledig is, gaat uw gang.

❖ *Indien Gods macht door wetten is begrensd, zou deze macht dus niet in staat zijn naar willekeur in te grijpen in 's werelds bestel. Het geloof aan deze willekeur is toch essentieel voor elk kerkelijk geloof?*

Indien u met kerkelijk geloof bedoelt het geloof van de doorsnee kerkelijke mens, dan zou ik zeggen; Inderdaad, hier is het geloof aan een ingrijpende God essentieel. Maar niet altijd vanuit een zuiver theologisch standpunt, want in de theologie komen wij tegen: dat God alle dingen weet en kent; dat Hij ze van den beginne af gekend en geweten heeft, en dat in alle geloof geen toeval en geen ingrijpen is, omdat Hij immers reeds wist en heeft voorgezorgd, voordat de schepping een feit was.

Deze argumenten kunt u in bepaalde christelijke, maar evengoed ook in enkele Hindoe-leringen, in het Boeddhisme en in sommige vormen van Taoïsme terugvinden. Hieruit blijkt dus wel dat het voor diverse kerkelijke geloven niet altijd essentieel is te geloven aan een God, die onmiddellijk ingrijpt. Dit geloof is echter gegroeid uit de mensheid. De mens heeft zich God en geesten en taboes en totems het eerst geschapen, doordat zij hem de mogelijkheid verschaften een verklaring te vinden voor het onverklaarbare. De mogelijkheid van een God, die willekeurig ingrijpt, is daarom voor de mens vaak onontbeerlijk. En daar, waar het ingrijpen ten goede, zowel als ten kwade pleegt te geschieden (zodat het toeval, gezien van uit het standpunt zowel goede als duistere resultaten heeft), scheidt men meestal een tweede Godheid ernaast, ook als men Hem niet als zodanig aanspreekt. Maar indien wij de duivel zien in de functie, die hij b.v. in het Christendom inneemt, dan is hij in feite de heerser van een rijk, een god, een directe tegenpool van de scheppende God, die eerst in een laatste slag zal worden onderworpen aan die God, maar dit op het ogenblik in feite niet is.

Hieruit blijkt dus wel, dat de behoefte tot verklaring een rol gespeeld heeft in de formulering van een God, en dat het ingrijpen van die God voor de mens een verontschuldiging is voor eigen niet-begrijpen, eigen nalatigheden of eigen verkeerde inzichten. En daaruit kunnen we dan weer concluderen, dat een behoefte om aan een ingrijpende God te geloven door de mens wordt gerealiseerd binnen de godsdienst, omdat hij hierdoor zijn verantwoordelijkheid voor eigen leven en daden grotendeels kan afschuiven. En hier blijkt dus ook uit, dat het gestelde niet voortkomt uit de godsdienst per sé, maar eerder uit de geloofsbehoefte van de mens. Die zijn God niet alleen ziet als een kracht, die hij in zich beleeft en waar door hij innerlijk rijker wordt, maar als een kracht, die hem a.h.w. zal helpen daar waar hij zichzelf niet kan helpen, en die een verklaring vormt voor al datgene, wat hij niet kan begrijpen. Ik geloof hiermede de vraag wel afgedaan te hebben, maar zou voor mijzelf nog eraan toe willen voegen: Indien wij aannemen, dat er wetten bestaan voor God, zo moeten wij aannemen dat deze wetten zijn met eigenschappen van God. Een God kan m.i. niet tegen zichzelf handelen, zonder daardoor het begrip van onfeilbaarheid, alomvattendheid en wat dies meer zij teniet te doen. Een God, die tegen zichzelf handelt of tegen de Wet is geen God. Een God, die ingrijpt tegen de erkende wetten der mensen, kan bestaan zolang de door de mens erkende wetten niet identiek zijn met de goddelijke eigenschappen. Is dit voldoende?

❖ *Wat bedoelt u met een laatste slag?*

De laatste slag is iets, dat we tegenkomen b.v. in Openbaringen als de bekende slag bij Armageddon. Maar wij vinden datzelfde toch in het Tibetaanse geloof bij de opmars van de Heer der Wereld. Bij sommige christelijke sekten vinden wij het terug in de zegevierende wederkomst van Jezus, tronend op de in andere gevallen het de terugkeer van een bepaalde godheid of vaak zelfs het tot nieuw leven ontwakken van een historische held, waardoor het kwaad zal worden uitgedreven. Het zal u duidelijk zijn dat de gedachte aan een laatste slag, waarmee alle kwaad zal worden uitgeroeid, overal bestaat. Toch zijn er ook andere vormen, waarbij het idee van gevecht enigszins wegvalt. Zo kennen wij b.v. bij bepaalde Indianen uit de Amazonedelta maar ook tot voor kort bij verschillende bewoners van de kleine eilanden in de Stille Oceaan de z.g. Kanoë-leer. Daar gelooft men dat een schip, geladen met alle noodzakelijke schatten, en gaven, uit de hemel zal komen en daardoor een einde zal maken aan ziekte, dood en armoede. In alle gevallen blijkt de mens dus het geloof te hebben aan een strijd tussen goed en kwaad, die eens teniet zullen worden gedaan. Wij behoeven die niet alleen in de moderne tijd te zoeken, want als wij b.v. teruggaan naar de oude Babylonische

gedachtegang, als we de Perzische en de oud-Indische, denkers volgen, dan zien we steeds weer de gedachtegang van de slag tussen goed en kwaad. We vinden deze zelfs in een leer (n.l. de boeddhistische leer), die eigenaardig genoeg het kwaad op zichzelf overigens niet erkent; men omschrijft het als waan. In deze leer zien wij hoe de Boeddha voor zijn verheffing tot deze toestand een strijd moet leveren met de duivel, zijn heerscharen en zelfs zijn drie dochters. Ook hier wordt dus een vorst des kwaads ergens gesteld als een onafhankelijke godheid.

- ❖ *God is Al. Het Al is niet beleefbaar voor mij. Wat ik beloof is een factor van het Goddelijke, zegt u. Deze factor maakt wel degelijk deel uit van God, is dit dan te begrijpen als de Wet, zo als Hij zich voor mij manifesteert? Mag ik deze wet de geuite God noemen?*

Een vraag, waarop een direct antwoord praktisch onmogelijk is. Want zou ik hier volmondig "ja" zeggen, dan zou dit impliceren dat al datgene, wat men zichzelf als goddelijk of goed aanpraat, inderdaad goed is; en dat betekent dus dat een bewustzijn van niet goed kan worden veranderd door deze redenering. Ik geloof niet dat dat aanvaardbaar is. Maar dit verder even terzijde latend, kunnen wij hier stellen: God is in alle dingen. Nemen wij aan dat goed identiek is met God (wat eigenlijk wel enigszins in het woord zit), dan moeten wij ook aannemen dat er geen werkelijk kwaad bestaat, behalve in ons eigen denken of voorstellingsvermogen. Een mens, die een deel van het Goddelijke beleeft, dus een deel van de werkelijkheid in vorm en gestalte voor zich zelf beleeft en in overeenstemming daarmee handelt, handelt voor zich zelf dus altijd goed. Dit goed is niet bepaald t.o.v. God, maar het is bepaald t.o.v. het eigen "ik". Daarom mogen we het misschien als volgt definiëren. Goed is voor ons steeds datgene, wat ons naar eigen besef nader brengt tot de God, die wij erkennen. Hier heeft u dan het antwoord op uw vraag. Want er is geen alomvattende wet gelegen in uw persoonlijke Godsbeleving, maar zij vormt voor u de wet, omdat zij voor u de mogelijkheid betekent nader te komen tot uw God; of anders gezegd; de mogelijkheid uw bewustzijn van het Al en daarmee van de scheppende Kracht te vergroten.

- ❖ *Hoe past het menselijk begrip "Christus als Gods enig geboren Zoon" in uw betoog?*

Het past daarin niet, tenzij men wil afstappen van de gedachten, die in de Christenheid daaromtrent leven, n.l. Jezus is de Christus i.p.v. Jezus is een persoonlijkheid identiek met de goddelijke eigenschap, de Christus. Verder, hij is Gods enig geboren Zoon op aarde; anders gezegd: de enige manifestatie van de Christus. En ik geloof dat we in dit geval moeten zeggen: Hiervoor is geen plaats. Dit is weer een poging om voor zichzelf een zekerheid te scheppen, die al het andere uitsluit; en dit is een vorm van zelfverheffing en zelfrechtvaardiging. Het is bovendien in vele gevallen een middel tot het verkrijgen van macht. Volgens mij zouden we het als volgt mogen stellen: In de vele eigenschappen, die er in het Goddelijke bestaan, is ook de liefde (goddelijke liefde of kosmische liefde desnoods). Deze wordt door ons Christus genoemd. Wanneer er een vorm, een individu, op aarde wordt geboren (dus niet vleselijk identiek daarmee), waarin het bewustzijn van deze liefde groot genoeg is, dan ontstaat er een contact met het Goddelijke, waardoor - zij het onvolledig - de goddelijke liefde zich op aarde openbaart. In deze zin kan men dan inderdaad zeggen: Jezus is de Christus. Zoals wij misschien kunnen zeggen; Man en paard tezamen zijn een ruiter in beweging. Maar dan is toch Jezus het paard en Christus de motiverende, de leidende kracht, die voortkomt uit de hogere erkenning. Te stellen, dat dit de enige gebeurtenis is, lijkt mij eveneens niet in overeenstemming met de feiten, want hierdoor verwijzen wij elke andere openbaring (en er zijn er vele geweest op aarde) eenvoudig naar het rijk des duivels. Het is niet God, het is niet Christus. Ik geloof dat de goddelijke liefde zich niet beperkt tot een enkele openbaring, maar zich voortdurend openbaart daar, waar de mogelijkheid tot openbaring door een menselijke aanvaarding en een menselijk bewustzijn ontstaat. Zo zou ik mij kunnen voorstellen, dat voor Christus vele namen kunnen worden gesteld, ook al wordt alleen Jezus als zodanig aanvaardt. Ik geloof verder, dat elke tijd een eigen profeet heeft. En dan willen we Jezus ook wel even zien als een profeet, waarin deze goddelijke liefde macht - en niet alleen andere erkenningen - tot uiting keren. Een periode, waarin een ras leeft, zal altijd verscheidene van dergelijke profeten en dergelijke openbaringen kennen. Elke keer dat een ras ophoudt te bestaan en een nieuw ras begint, zien wij ook een nieuwe verlossersfiguur opstaan. Het lijkt mij onredelijk aan te nemen, dat deze in tegenstelling met Jezus dan niet door God bezielde zou zijn. Kort samengevat komt het hierop neer: Ik geloof in de Christus, zoals hij geopenbaard is door Jezus. Ik geloof niet in de onbeperkte van die openbaring. Ik geloof niet, dat zij niet meer voor aanvulling vatbaar is of zal zijn. Ik meen niet, dat zij het

maximum is van de goddelijke openbaring op aarde, welke voor de mens bereikbaar zal zijn. Hier heb ik misschien mensen beledigd in hun christelijk geloof. Het is niet mijn bedoeling dit te doen, maar het is beter een vraag duidelijk te beantwoorden dan rekening te houden met allerhande gevoeligheden. Want zo het ergens geldt dan ook zeker hier, dat zachte heelmeesters, die de waarheid trachten te ontwijken, stinkende wonden maken.

❖ *Beleeft men door in God te geloven de behoefte van de mens om te willen leven volgens goede, zedelijke waarden?*

Ik geloof. En dat is een wonderlijke term om hiermee dit antwoord te beginnen. Ik geloof. Ik weet dus niet feitelijk zeker, maar ik ben van de waarheid van het te stellen antwoord overtuigd. Ik geloof dat de mens, die waarlijk God benadert, niet alleen goed zal leven volgens redelijke normen. Ik meen zelfs, dat - naarmate de Gods beleving in de mens intenser wordt - de normen die hij hanteert, voor anderen aan redelijkheid zullen inboeten. Iemand, die redelijk goed leeft, leeft goed volgens menselijk begrip; en dat wil zeggen van uit de mensheid, waarin hij bestaat en eventueel het milieu, waarin hij verkeert. Wie uit een geloof goed leeft (en zeker uit een innerlijk beleefd geloof), reageert niet volgens de maatstaven van de wereld rond hem, maar volgens de in hem of haar als juist en goed erkende maatstaven van leven en beleven. Ik maak hiertussen wel uitdrukkelijk een verschil. En dan kan ik hier besluiten met te stellen: Ik meen te weten dat er inderdaad een absolute wet is, ook voor het menselijk leven. Er zijn dus bepaalde dingen, die je niet werkelijk kunt volbrengen; ook als je de schijn ervan soms wekt, zul je zo altijd moeten terugnemen. Een kwestie van oorzaak en gevolg. In deze zin zal elke mens tenslotte goed moeten leven. En het is voor hem alleen maar belangrijk het goede in dit leven te beseffen en te beleven, zodat hijzelf niet meer wordt gedreven door alle onzekerheden, maar vanuit een innerlijke zekerheid, zijn daden stelt. Het is de motivering door een innerlijk erkende goddelijke Kracht, die hier voor mij het belangrijkste is.

❖ *Ik begrijp niet, hoe u kunt zeggen dat de meeste mensen bang voor God zijn. Hoe kan men bang zijn voor iets, dat men liefheeft boven alles?*

Ja, nu ben ik bang. Bang n.l. dat u niet zult begrijpen wat ik ga zeggen. Ik wil het toch proberen: Datgene, wat men vreest, is hem soms het meest lief. Een God, die je kunt aanvaarden of terzijde laten, heb je niet boven alle dingen lief. In de praktijk blijft dan ook de vraag bestaan, of al degenen, die zeggen God boven alles lief te hebben dat wel menen? Want als u mij een opmerking wilt toestaan in deze richting. Ik hoor heel vaak zeggen dat men alles doet voor God, tot het ogenblik dat men van eigen regelmaat en normale beleving zou moeten afwijken voor zijn God. En dan blijkt ineens, dat die dagelijkse dingen toch belangrijker zijn dan men dacht. God liefhebben boven alles is dus een formule. Indien je God lief hebt boven alles, probeer je je daardoor van Zijn wederliefde te verzekeren. En juist die wederliefde, die je je probeert te verzekeren, houdt een angst in. Vergelijk: Een strenge vader, die niet onrechtvaardig is, zal door zijn kinderen (althans uiterlijk) boven alle dingen worden geëerd en bemind. Zij beminnen en eren hem niet, omdat hij een strenge vader is, maar omdat hij over hen een macht bezit, die zij door deze liefde althans trachten te bezweren. Een argument, dat menigeen misschien niet aanvaardbaar zal achten.

Dan wil ik verder erop wijzen, dat de mens heel vaak "Ik heb God lief boven alles" alleen maar zegt, als hij kan zeggen "en zo heeft God ook mij lief". Want het vreemde is, dat de mens God alleen liefheeft, omdat God de mens liefheeft of zou liefhebben. Hier is het wederom de onzekerheid, die bezweren wordt door het beeld van een vader, die de verantwoordelijkheid draagt en die zal straffen en belonen. Juist zij, die zeggen God boven alles lief te hebben, doen vaak alles om aan de hel te ontkomen. Zij hebben klaarblijkelijk niet voldoende, vertrouwen in de goddelijke liefde om die hel te verwijzen naar de sprookjeswereld en te zeggen. Wanneer God mij liefheeft, zal Hij mij voor een dergelijk lijden beschermen. Gods liefde in dus wel degelijk vermengd met angst voor de rechter. En dan een laatste argument. Hoe komt het dat zo weinig mensen goed doen om goed te doen, maar velen goed doen om hun eigen schuldgevoelens op deze manier te kunnen afreageren, om a.h.w. een plaats in de hemel te kopen, om zich een bevoorrechte positie boven anderen te verzekeren of om zich te kunnen beroemen op het feit, dat zij zoveel beter zijn dan anderen? Ik heb in mijn dagen mensen gekend, die nu heiligen zijn (d.w.z. mensen, die worden gezien als levende bij God), terwijl ik van hen weet, dat hun vroomheid zo buitengewoon groot was, omdat er toeschouwers waren en dat zonder toeschouwers die vroomheid aanmerkelijk placht te smelten. Ik vraag mij dus af, of dit niet heel vaak het geval kan zijn. En ik verwijs weer naar de psychologische achtergrond van een Godsgeloof: een poging om eigen gevoel van onvolledigheid en

onvermogen aan te vullen door een - eerlijk gezegd - vaak meer hypothetische dan werkelijke persoonlijkheid te stellen, die dit "ik" zal brengen tot een toestand, waarin die tekorten niet meer bestaan. Hetzelfde is misschien het geval, als u de vergelijking niet kwetsend vindt, bij bepaalde economieën, waar men als redding een economisch systeem stelt, dat op zichzelf geen voor- en eigenlijk ook niet veel nadelen brengt, maar in ieder geval de mogelijkheid geeft een machts- en systeemtoepassing te brengen, waarin elke voorkomende fout of misvatting kan worden geweten aan een afwijken van de theorie, die onfeilbaar is. Ik hoop, dat dit een voldoende antwoord is.

- ❖ *Ja, u stelt het voor, alsof je God lief hebt uit een soort berekening, zodat je er iets voor terugkrijgt. Maar dat is nog geen zekerheid, dat de persoon, die de vraag heeft gesteld, het daarvoor doet. Dat hij het niet bewust daarvoor doet. En dat is een groot verschil.*

Mag, ik u erop wijzen - al klinkt het voor velen hier misschien niet aangenaam - dat je van kind af aan (en niet alleen in de christelijke werelden) God hoort hanteren als een kracht, die van je houdt en die goed voor je is, maar die je ook zal bestraffen als je iets verkeerd doet. Ik geef graag toe, dat er mensen kunnen bestaan, die God ook liefhebben zonder dit, die God liefhebben, omdat God in hen een beleving is die zij voor niets zouden willen verliezen, maar ik veroorloof mij dan tevens op te merken dat dezen zozeer in de minderheid zijn, dat bij een algemene bespreking van het gestelde mijn antwoord toch zeker niet onjuist moet worden geacht.

- ❖ *Is er een chaos, en in hoeverre is het chaotische ook deel van het ordenend systeem?*

Indien wij uitgaan van de oude overleveringen, dan is er dus geen chaos. God zegt: "Er zij licht". In andere gevallen karnen de goden de wereldzeeën. En zo ontstaat de vorm. Chaos heeft dus eigenlijk overal deel aan. Chaos is het begin van de vorm. Maar wij kunnen het ook omgekeerd zien. Want uit de vorming ontstaat stilstand; de bewegingloosheid zonder gebeuren, die op zichzelf dood is, een verval, waarin weer chaos ontstaat. Anders gezegd: De vervolmaking van leven voort tot stasis. Stasis voort tot stilstand. Stilstand voort tot verval bij de eerste binnenkomende impuls. De eerst binnenkomende impuls veroorzaakt dan uit stasis chaos en uit chaos ontstaat vorm. Chaos heeft dus wel degelijk een plaats in het scheppend Principe. En (punt 1) zonder chaos zou er geen vorming kunnen zijn. (Punt 2): wanneer wij aannemen dat God Zich uit in Zijn schepping, zo moeten wij stellen, dat Zijn uiting slechts kenbaar wordt door de tegenstellingen, waar binnen gradatie en dus ook erkenning mogelijk zijn. Indien er slechts absolute vorming of groei is en geen chaos, dan is er geen maatstaf om groei of vorming te meten. Vorming kan slechts worden gezien als tussen fase tussen chaos en absolute vorming; en als zodanig moeten zowel chaos als absolute vorming potentieel aanwezig zijn en ergens in de kosmos bestaan, voordat wij deze kunnen gebruiken als maatstaf voor onze erkenning.

- ❖ *Indien het vermogen tot de unio mystica (respectievelijk de samadhi-toestand der hindoes) afhankelijk is van bepaalde facetten der persoonlijkheid, wilt u dan iets naders zeggen omtrent het wezen wier persoonlijkheden? Met name omtrent de vraag in hoeverre deze persoonlijkheden tot de "ingewijden" zijn te rekenen?*

Allereerst wil ik stellen, dat "inwijding" een term is, die door de mens wordt gebruikt om een bepaalde bereiking weer te geven; en dit is geen bereiking van mysteriën of het kennen van geheimen, maar doorgewoone een toestand waardoor het leven anders en over het algemeen groter wordt beseft dan de doorsneemens gewoonlijk doet. Een waar ingewijde zal nooit over zichzelf spreken als zodanig, dat doen alleen anderen. Wie dus van zichzelf spreekt als "ingewijde" geeft daarmee toe dat hij het wezen der inwijding niet beseft. En nu ik dit heb gezegd en hopelijk niet door u als hatelijkheid beschouwd wordt: de mystieke eenheid met God is niets anders dan het beleven van een facet van God als deel van je eigen wezen. Daarbij wordt dus niet gezegd welk deel. Er wordt ook niet gezegd dat je de totale Godheid beleeft, ofschoon een dergelijke beleving een begin ervan zou kunnen zijn, maar niet noodzakelijkerwijze is. Daaruit volgt, dat samadhi of unio mystica in feite is: het erkennen van jezelf (je ware "ik") in de Kracht, die alles voortbrengt en zo je bewust worden van jezelf binnen de waarheid van dit Goddelijke. Het is geen ontruikt worden aan jezelf of aan de wereld, maar het is een volledige zelferkenning. In deze zin is het slechts een schrede op het pad tot het nauwere contact tussen "ik" en Godheid, en zal elke eigenschap van het "ik", onverschillig welke, als zijnde deel van het Goddelijke, mits ver genoeg doorgevoerd en beleefd, ook het resultaat kunnen hebben van die unio mystica. Is dit voldoende?

❖ *Kunt u een voorbeeld ervan geven?*

Ik kan het wel doen, maar voorbeelden zijn altijd onvolledig en bovendien vaak te gewichtig. Sta me toe om een paar kinderlijke te geven. Wanneer een klein meisje wil leren koken en daarvoor op een poppenfornuisje pannenkoeken bakt, kan het zijn dat die pannenkoekjes goed geslaagd zijn. Als ze nu zegt: "Ik kan koken" doet ze precies hetzelfde als een mens, die aanneemt dat je b.v. door de band van unio mystica of de toestand van samadhi één bent met de Schepper als geheel. Zegt het kind echter: "Ik heb pannenkoeken leren bakken en ben dus op weg om te leren koken," dan heeft het volledig gelijk en het mag op zijn prestatie trots zijn. De mens, die de eenheid met God bereikt, doet dit in een facet van zijn wezen, niet in alle facetten; en hij bereikt een eenheid, met één facet van het Goddelijke, niet met alle facetten, zodat erkenning slechts een gedeeltelijke en nimmer een volledige zal zijn. En indien u dit voorbeeld nog te ingewikkeld vindt, zou ik zeggen; denk eens aan de olympiade. Een ieder, die een gouden plak heeft gewonnen, kan zich - naar ik meen - toch wel omschrijven als een atleet, een sportsman of sportslady (engels, omdat dat mooier klinkt). Maar dat wil nog niet zeggen dat ieder hetzelfde heeft bereikt. Want als zo de gewichtheffers zouden laten hardlopen en de hardlopers gewichten zouden laten heffen, zou er eigenaardig resultaat ontstaan. Wie begrijpt, dat hij alleen op een bepaalde specialiteit het hoofdoel bereikt (dus op een eigenschap van zijn leven) en daarmee een gedeeltelijke - maar nooit een volledige - erkenning van het Goddelijke, die weet ook dat inwijding in feite het proces is van steeds weer opnieuw beginnen, totdat je het gebied "Godsbeleving" in je zelf a.h.w. bijna hebt afgewerkt en zo het "ik" gaat verliezen om door het wegwerpen van de beperkingen, die je persoonlijkheid neemt, het Goddelijke te aanvaarden, zonder hetgeen wij nog stoffelijk bewustzijn noemen maar als een volledige beleving. En dan zijn we nog wel iets verder dan de toestand van samadhi.

❖ *Het gebed wordt door mij niet gezien in de eerste plaats als een zwakheid (dus het vragen om gunsten), maar in verband met het gevoel van afhankelijkheid, wat volgens de theoloog Schleiermacher het wezen van de godsdienst zou uitmaken. Ik zou het dan zo willen vragen: Zouden wij dat gebed misschien mogen zien als een lagere trap van de unio mystica?*

Dat kan het onder omstandigheden zeker zijn. Maar het gebed krijgt zoveel verschillende vormen. En laat mij eerlijk Zijn. Het bedelgebed dat dan ongetwijfeld een vorm van afhankelijkheid is, maar in vele gevallen bijna een kwestie wordt van afpersing of ruilhandel, dat zou ik dan toch niet willen zien als werkelijk belangrijk. Hierin omschrijft de mens aan zichzelf zijn behoeften en kan onder omstandigheden een zelfvertrouwen in zich gewinnen om (persoonlijk dus) in feite aan die behoeften te voldoen. Indien we het gebed echter zien als de erkenning van God in ons zelf, dan wordt het heel iets anders. Als ik mij tot God richt, hoe ver Die ook van me af lijkt, dan houd ik mij dus bezig met God. Hoe intenser ik bid, hoe intenser mijn hele wezen op God is geconcentreerd, des te meer mijn eigen wereld en persoonlijk denken dus zijn uitgesloten. Dan is de vorm van het gebed, mits die intensiteit werkelijk aanwezig is en niet in de eerste plaats tot mijzelf terug voert, een ontvankelijk zijn voor God, voor het Hogere. In deze zin is gebed onvoorstelbaar waardevol. Denk niet dat mijn broeders of ik alle gebed zullen verwerpen, maar het is natuurlijk heel iets anders, of men gebeden gebruikt in de bekende raffelzin van een soort verplichting. U kent dat wel: het opdreunen van het Onze Vader of de bekende schietgebedjes of zelfs spreuken, die eerder doen denken aan oude toverij dan aan werkelijk gebed. Maar als we werkelijk komen tot de innerlijke Godserkenning, dan is zij geloof ik zelfs niet meer een erkenning van afhankelijkheid.

Ik meen, dat als wij innerlijk werkelijk tot God opgaan, wij in onszelf gebieden ontsluiten, waarin God tegenwoordig is; en dan is de vorm bijzaak geworden. Het resultaat is dan de erkenning en de beleving van een hogere kracht. Maar ja, dan wordt het weer zo moeilijk, want indien ik dus stel, dat het gebed waardevol is, dan krijgen we de kwestie van: is dan een gebed voor de vrede waardevol?

Technisch gezien is een mens, die met volle inzet van zijn wezen voor de vrede bidt, iemand die het totaal van zijn gedachten en zielekracht in de richting van vrede werpt. Zelfs indien wij geen God als actieve factor daarin aannemen, bereikt men door deze gezamenlijk concentratie dus reeds iets. En dat wil zeggen, dat gebied, ook massaal gebed, dus in vele inzichten zin kan hebben. Maar ik geloof niet, dat het zin heeft, als wij daarbij gaan stellen, dat God het dan doet. ik zou hier graag een misschien theologisch niet geheel juiste maar menselijk volkomen juiste definitie van gebed willen citeren:

Het ware gebed is het zoeken naar het innerlijk contact met God om de kracht te vinden het nodig erkende waar te maken. God werkt door ons; en dit is volgens mij de essentie van alle bidden en van alle erkenning, die daaruit voortvloeit. Wie bidt om gerechtvaardigd te worden in zijn overtuigingen, spreekt niet met God, maar spreekt met zichzelf. Wie bidt om bepaalde gaven, klaagt tegen zichzelf over de tekortkomingen die hij in zichzelf ziet en slechts zelden staat hij zover los van hetgeen hij vraagt om, ondanks dit God te ontmoeten.

"Klopt, en u zal worden opengedaan." Inderdaad. Maar er staat niet, bij. Klop onverschillig waar. Klop aan de poorten van de Oneindigheid, die ook in je eigen wezen ligt en de Oneindigheid komt tot je.

"Vraagt, en u zal worden gegeven." Inderdaad. Maar weet eerst wat te vragen. Slechts hij, die waarlijk vragen kan, kan een antwoord krijgen. En elke vraag, die volledig juist is gesteld, houdt het antwoord in. Wie vragend bidt en in de vraag de noodzaak plus de kracht erkent, put uit God de kracht om zijn gebed waar te maken. Misschien, klinkt dat een beetje ketters, maar ik geloof dat het juist in dit opzicht wel belangrijk is, om dat te stellen. En dan een laatste opmerking: Voor velen is gebed een kwestie van woorden. Ik geloof dat iemand, die iets ter wille van God doet of zelfs maar ter wille van iets wat hij als goed beschouwd, niet deze daad vaak krachtiger bidt dan hij, die uren lang fraaie frasen opdreunt in de hoop dat hij zonder moeite daardoor iets zal verwerven.

❖ *Het percentage goede gebeden zal dan wel bijzonder laag zijn.*

Ik geloof, dat het met het percentage goede gebeden net is als met het percentage goede mensen: je verwacht, er niet veel van maar het valt altijd nog wel mee.

Indien u geen verdere vragen hebt, dan zou ik nog graag een slotwoord willen spreken. We hebben ons vanavond bezig gehouden met God, persoonlijk of onpersoonlijk. We hebben ons daarnaast bezig gehouden - of we het wisten of niet - met ons eigen leven, onze benadering van het Hogere a.h.w.. Laat ons nu oven ter zake komen.

Woorden zijn mooi maar als ze zin moeten krijgen, dan moeten ze ook een toepassing vinden in de werkelijkheid. En dat wil voor u zeggen, dat alles, wat wij over God zeggen en niet is om te zetten in een directe regel of mogelijkheid binnen uw leven, zinloos is. Wanneer God Zich op aarde moet uiten, dan zal Hij dit moeten doen door Zich te bewijzen. Wanneer wij God in ons erkennen en Hem moeten uiten, dan zullen we dit moeten doen door die God in ons te bewijzen. En daarom zou ik graag een paar regels stellen ter overdenking:

1. Dat, wat ge in u erkent, zult gij waarmaken indien gij het durft leven.
2. Wanneer wij bidden tot God, zullen wij zelf moeten handelen.
3. Om waarlijk een God te beseffen moeten wij niet trachten die God te definiëren, maar moeten we trachten datgene in onszelf te definiëren, wat ons het gevoel geeft met God verbonden te zijn.
4. Zelfkennis is een van de belangrijkste middelen om God te kennen. Want de mens, die zichzelf weigert te leren kennen, zal altijd zijn God maken tot de karikatuur van zijn begeren. Wie echter zichzelf erkent voor wat hij is en daarbij noch macht, noch onmacht overdrijvend, zal ook in staat zijn een God te erkennen, Die in waarheid de bewegende kracht is van zijn gehele leven.
5. Zoek het niet in een uiterlijke mystiek of een uiterlijke geloofsbelijdenis. Datgene, wat ge in uzelf beleeft, is alleen belangrijk. De uiting, die ge daaraan geeft, is alleen in zoverre van belang dat zij voor u de actie kan betekenen, waardoor ge uw innerlijke waarheid aan de wereld toont.

En als ik u een raad mag geven: Wanneer u in uw gebed vraagt om al is het maar Gods zegen, erken dan ook dat u moet beginnen die zegen waardig te zijn. Zorg voor uw eigen waardigheid en vraag niet slechts om als een onwaardig wezen boven uw rang te worden behandeld. Wie gelooft in de kracht die in hem is, kan daarmee wonderen doen volgens menselijk begrip. Want wie - al is het maar een klein - aspect van God in zich erkent, kan daarmee de goddelijke Wet doen domineren boven alle besefte wet en kennis der mensen. Het is de goddelijke Wet, die het Al regeert; niet het menselijk denken, het menselijk besef of de menselijke interpretatie. Vraag daarom in uw geloof slechts dan naar rede, wanneer uw geloof

faalt. Maar zoek naar een geloof dat niet faalt en dat u in uw leven reeds de zekerheid geeft dat de kracht in u meer is dan alleen uw eigene; en naar het geloof dat u in uzelf de zekerheid geeft dat een God - persoonlijk of onpersoonlijk, alleen maar een wet of een vaderlijke Godheid - niet slechts mét u is, maar ook dóór u werkt. Wie tracht naar zijn beste weten een werktuig te zijn van de scheppende Kracht en nimmer weigert op grond van rede, angst of voorbehoud om aan die Kracht uiting te geven, zoals hij haar in zich erkent, zal weten, dat - hoe wij God ook zien, persoonlijk of onpersoonlijk - Zijn Kracht een werkelijkheid is op aarde en in de sferen en dat er juist daarom voor ons geen noodzaak is om ons te vernederen tot onwaardigen, maar dat er wel de noodzaak bestaat te erkennen, dat wij niet de wijsheid bezitten van het Hoogste. Dat de kracht in ons slechts een deel is van die van het Hoogste; en dat we slechts door die dingen te uiten zo goed wij kunnen, de hogere kracht en wijsheid tot uiting kunnen zien komen in onszelf en in de wereld, waarin wij leven. Zoek het niet in de vorm. Zoek het in de waarheid van uzelf. Zoek niet slechts uzelf, uw eigen eer of bereiking. Hoedt u ervoor aan deze bestrevingen de naam te geven van Gods wil of godsdienst of het volgen van God. Vraag u af, wat ge voor uzelf begeert. Vraag u dan af, wat ge in uzelve zijt. En antwoordend op dat wat ge in uzelve zijt door dit open te stellen vóór en te schenken áán het Goddelijke, vervult ge wat daaruit in u ontstaat en niet slechts dat wat voor uzelf zo belangrijk schijnt,

En dan nog iets: Denk nimmer dat God of het werk Gods of het wezen Gods geestelijk is. God is overal; in de hemel, op aarde en zelfs in dat duister dat gij "hel" noemt. Want zonder Hem kan er niets bestaan. En zo is geheel uw wezen - en niet slechts een bepaald deel - aan God gewijd. En zo zal geheel uw wezen - en niet slechts een bepaald deel daarvan - uiting moeten geven aan God en de kracht Gods in zich kunnen ontvangen en ervaren.

En daarmee, vrienden, dank ik u voor uw aandacht en wens u verder een goeden avond toe.